

L'AVENÇ

Literari * Artistic * Cientific

REVISTA QUINZENAL ILLUSTRADA

EL PLET SOCIAL DE LA DONA

INTRODUCCIÓ

LES reivindicacions dels drets de la dona, en tot temps i a intervals més o menys llargs, han trobat esperits generosos que, enlairant-se per demunt de les llurs epoques, han atacat les preocupacions dominants; però fins no fa gaires anys no varen conseguir cristallisar-se amb l'agitació qu'es va promoure a l'altra part de l'Atlantic i va ressonar a Europa, trobant un defensor tant eloqüent, actiu i entusiasta com l'Stuart Mill, qu'en els seus llibres, en els diaris i en el Parlament anglès va tremolar la bandera reformadora. Ara el problema està plantejat, la campanya ha arribat an el seu periode algid, i a l'estranger es remou continuament am motiu del fet més insignificant.

La tal lluita és de sobres important i de fonda transcendencia per a que, salvant els elevats Pirineus, agüés pugut caldejar la publica opinió, si les sinuositats del nostro temperament no fossin més costoses de guanyar que les fronteres més escarpades. Ens trobem en un país qu'es fa el carreg de qu'els problemes deixen d'existir pel mer fet de no posar-hi atenció; i si per la seva posició geografica i pel paper representat a America sembla qu'auria d'esser la passera que posés en comunicació les relacions intellectuals del vell continent amb el món nou, viu, no obstant, condemnat a servir de sostre-mort, aont solament hi

arriben les escombraries de l'esperit i s'hi acumulen les idees quand a fóra ja se n'han aprofitat i les deixen per gastades.

És qüestió de comoditat. Tota conquesta, siga literaria, científica, politica o social, ocasiona treball an el que lluita per ella; i, en cambi, el sistema d'esperar-ho tot fet i mastegat estalvia an els pobles febles els mals-de-cap (però també s'en perden els goigs) que porta l'estudi que conduceix al progrés indefinit. La nostra terra s'alimenta de reflexes llunyans, viu de records, i li passa lo meteix qu'an aquelles families qu'emmalalteixen perquè, tenint el pensament fixo en els morts, no es recorden dels cuidados que requereixen els vius. I com que vivim de la gloria qu'emmanllevem a les epoques que pertanyen a l'istoria, procurem fer-nos ben petits per a que resultin més grands els merits dels qu'ens han precedit en el curs de la vida, oblidant qu'el millor modo d'onrar la memoria de les finides generacions és aprofitar les llurs ensenyances, desenrotllant, i no petrificant, les energies i les idees qu'ens van llegar, fent-les, en fi, apareixe com progenitores de gegants i no com autores de sers raquitics i pobres d'esperit. No volen compendre qu'un fruit és tant més estimat com més bones són les llavors que deixa.

En un medi tant viciat és ben bé dificil qu'hi puguin viure i propagar-se les idees noves i sanes. Fins la meteixa lluita s'hi fa impossible, perquè les velles creencies n'han fugit, deixant-hi no més un arsenal de preocupacions que per tota defensa es parapeten

en la suprema raó dels interessos creats i el respecte a la tradició. La massa que governa és l'ignorancia plutocratica, completada amb els vestigis de l'aristocracia de la sang, que li serveix d'art decoratiu; i a una societat que per Verb ideal té el *tant per cent* d'utilitats qu'els negocis reporten, no hi hà perill d'arribar a convence-la de qu'el món no camina gaire bé si veu qu'els balanços de cap d'any no senyalen cap perdua de riquesa. Tota la seva politica queda reduida a reforçar el nou feudalisme mesocratic (tant dolent com l'antig i més ipocrita) per medi de lleis qu'eleven els aranzels i reserven al poble un sol monopoli: el de la fam.

Per això no és d'estranyar que la vida sigui un teixit de bisantinismes. Per a contestar a les campanyes qu'aixequen bandera a favor de nous ideals més conformes am l'esperit de justicia, s'empleia el silenci o s'apella al vell recurs de fer frases; frases que si alguna vegada demostren agut ingeni en qui les elabora, mai poden significar que tinguin raó els que les repeteixen. És ja costum molt vella esgrimir les armes del ridicul quand no es troben arguments qu'oposar, i és també un ardit massa gastat el voler desacreditar les grands causes fent-les objecte de discussions petites i epigramatiques, puix en aquêt terreno passa lo meteix qu'amb els refrans, que n'hi han per a tots els gustos; i, segons un escriptor francès, quand els xistes es giren del revés, solen resultar més justos. Aquí tenen terreno a proposit les sensibleries d'alguns membres protectors dels animals i de les plantes, qu'es desesperen quand veuen un carro massa carregat, aucellets mal ferits o arbres malmesos, i per l'altro cantó es creuen aver ja cumplert tots els llurs devers envers la societat en donant un parell de pessetes als Amigs dels Pobres o al rector de la parroquia. Aquí solen escandalitzar-se de qu'es portin al llibre i al teatre les escenes copiades de la vida real, i no es preocupen gens ni mica de corretgir els mals que les inspiren i que tenen febrós an el cos social.

Tots aquells que d'alguns anys ençà han combatut contre la corrent dels prejudicis arrelats i han tractat d'introduir en la nostra terra les conquestes qu'a fòra han mogut tanta revolució, saben sobradament lo que dóna el defensar les innovacions i vulguer aclimatar-

les contre una opinió que no té opinions i sí sòbra de fanatismes. Fa una pila d'anys que dura la brega, i relativament ben poca cosa s'ha guanyat. En materia d'art s'ha conseguit qu'es vagi a veure a la Duse com article d'elegancia. En el terreno politic, quand el 1.er de Maig amb el problema obrer desperta als *feliços*, fent-los convence de que hi hà comptes que reclamen solució, a-les-ores es recorden de la conveniencia de fer concessions, i s'allarguen... fins a dir que, ben enraonat, tal volta acceptarien una republica... que tingués força religió i rebaixés les contribucions.

Si això passa en l'esfera artistico-literaria i en la politica, ¿què no es dirà dels que parlen de la qüestió social, i especialment dels que sostenen la necessitat de modificar la condició de la dòna en la familia i en la societat? En aquêt cas és quand consideren arribada l'ora de posar el crid en el cel i es planyen de que les lleis no castiguin aqueixes eretgies. ¡Quin atreviment atentar contre l'actual organisació de la familia! ¡Quina bojeria vulguer treure a la dòna del seu pretengut element natural, com són els cuidados de la llar! ¡Quanta aberració proposar-se robar a la dòna la seva tranquil·litat d'esperit, que tota cofoia disfruta desde un raconet de casa seva, per a pervertir-la am les ensenyances d'uns llibrots que li ferien perdre el sant temor de Déu! No la protegeix el marit? Deixa de ser estimada pels fills? Quand no l'obsequia la societat?

Això és lo qu'exclama la majoria, que deu tenir per bones les maximes de l'*Hitopadesa* quand diu de la dòna d'Orient que «durant la seva infantesa deu estar baix el poder del pare, baix l'autoritat del marit en la seva joventut, i guardada pels fills en la seva velleja; però jamai independent».

Per a aqueixos *sentimentalistes*, la dòna hà de regnar per les seves gracies i els seus delicats sentiments, qualitats que li compensen la ponderada *inferioritat* qu'els omens volen trobar en ella. Però ja ha fet observar en Dumas fill que, quand la llei declara a la dòna inferior a l'ome, no és per a dispensar-la de cap dever devant de l'ome i de la societat, no, sinó per a armar al sexe que ja es diu fort i a la societat governada i dirigida sols per ell; d'un dret de més contre la qu'es creu més debil.

A Catalunya les moltes i tremendes preocupacions que dominen respecte a la condició de la dona són filles de l'equivocat concepte qu'es té format de lo que s'en diu una *dona menagera*. Es considera que la dona no té més que dugues missions en la vida: la llar o el claustre. En el primer cas, el tipo ideal és el de la que desde noia ja comença per no preocupar-se d'altres coses que les referents a la vida exclusivament domestica, sacrificant-se per als germans i ajudant a la mare. Transcorren uns quants anys, que vénen a ser l'aprenentatge, i en el qual la seva obligació és esmerar-se per a trobar marit. Desde molt petita totes les prediques i tots els consells vuidats a les seves orelles no porten altro objecte qu'el de convence-la de que la dona es deu sacrificar per l'ome. Ensenyances que no tindrien tant de dolentes si no fos qu'en la part contraria es fomenta la creencia de que l'ome es deu imposar sempre a la dona; i aquell no sols n'usa, sinó que n'abusa. L'error de que la dona ha de ser la protegida de l'ome i qu'el seu circuli no va més enllà de les quatre parets de la llar, és paregut al del poble greg, que creia indispensable l'existència dels esclaus.

De tot això resulta que la vida femenina és passiva fins a l'extrem de qu'en ella es consideri com un atractiu la falta de lo qu'en l'ome s'estima com a principal factor del seu caracter: sapiguer pensar pel propi compte. Are no volem parlar de lo qu'es fa quand se l'educa, puix se segueix un metode tant desdixat, qu'am molt d'acert és qualificat d'*ensenyança a la violeta*, perquè se l'amoïna am mil coses que no tenen cap aplicació, qu'a la fi no els serveixen de res i ademés obliden desseguida. ¿A què encaparrar-la amb estudis més seriosos, si mai en tindrà necessitat? Aqueixa és la reflexió qu'es fan els que defensen la tradició. Ja veurem més endavant els casos en qu'els fa falta tot lo que no s'els ha vulgut ensenyar abans; però, encare qu'així no fos, mai resultaria qu'els fes nosa. Es diu per tot-om qu'el saber no ocupa llog; i si per cas es creu qu'el desenrotllament de l'intelligència és nociu per a la vida afectiva, lo meteix ho serà en la dona qu'en l'ome, i els qu'així ho pensin auran de sospirar forçosament per a tornar a la senzillesa de l'estat selvatge.

Per al burgès qu'en el matrimoni busca solament la satisfacció dels instints i un bastó

en el qual pugui apoiar-se en la seva vellesa; per a aquell que jutja de l'acert de l'elecció quand sent a dir que té una senyora guapa, es comprèn que la dona no sigui més qu'una maquina de plaers carnals i un moble per a l'ornament de la casa. Tots aqueixos solen demostrar un grand despreci envers la dona desitjosa d'elevant-se a esferes superiors' aprofitant els esforços de la seva intelligència. No s'expliquen com n'hi poden aver que tinguin interès per a coses que s'allunyen del mercantilisme domestic, quand ells, tot i essent omens, han preferit seguir la carrera d'*espirits practics*, mirant amb indiferència tots els estudis que, si poden donar gloria, no fan guanyar cap diner. Alguns (els que tenen un xiquet de llustro) adueixen a favor del seu acert el testimoni d'en Molière, qu'es va burlar de les dones sabies; però ignoren qu'el meteix autor encare odiava molt més an els burgesos tontos. Després ja paeixen els fruits de les seves practiques; més al sofrir-ne els resultats són incapaços de coneixe aont radiquen les veritables causes. Dient-se els defensors de la familia, es converteixen en els principals enemics d'ella, puix la fan responsable d'aspreses que no són més que les resultes d'una aplicació mal entesa. Parlen de la santitat del matrimoni i l'accepten com a darrer cartutxo que gasta l'ome després d'aver malgastat la seva joventut i embotat el seus sentits en lo que s'en diu la *vida del solter*; i al realisar-lo, portats a voltes de la costum de veure l'aspecte comercial de les coses, enlluernats per lo qu'ells se pensen qu'és lo *positiu* de la criatura humana, busquen lo que mai deixarà de ser lo accessori i no fan cas de lo que sempre serà lo essencial, i converteixen am freqüència en una *prestació* de cossos visada per la llei lo que l'Iglesia els ensenya com un sagrament. Després, quand el transcurs dels anys o el sofriment de les penes se n'han emportat els encants fisics de la muller, arriben els dies monotonos qu'ensopeixen al marit i qu'aquêt vol esmenar comprant a fòra, i a copia de diners, tot allò que no troba a casa seva. Si més tard els fills es queden sense pare, vénen les conseqüències més negres, i es veu lo qu'ajuda a perdre l'autoritat maternal l'ignorancia de la dona, cabalment en una epoca qu'els fills, baillets de pocs anys, perquè tenen el titul de batxiller, es creuen

dominar tots els rams de la ciència, i a les observacions de la mare solen contestar amb el terrible *¿qu'entén vostè d'això?* A-les-ores la mare creu arrencar amb els plors lo que no ha conseguit amb els consells, i moltes vegades tampoc logra res. ¡El xicot ha sentit dir tantes voltes al seu pare que les dones no són bones més que per a plorar! Dificil és fer-li comprendre que les llagrimas de les mares solen ser sempre l'eloqüència de l'ignorancia.

En cambi sembla mentida qu'opinín com el burgès tant i tant d'ome que procura fugir del *terre-à-terre* en qu'es mou el vulgo qu'es pensa ser ilustrat. Molts són els que solen tenir un criteri clar i esperit obert, i qu'al parlar de les qualitats de la muller cauen en les meteixes inconseqüències i no volen comprendre qu'hà de ser forçosament sensible el veure que la persona am qui es té més íntimament lligada l'existència és un fondo sense llum, un desert aont no es poden dirigir els ulls en els moments més crítics de la vida. Quand aqueixos casos arriben, a-les-ores s'adónen de que si a la dòna se l'agués deixada pensar més en coses serioses i elevades i menos en modes i vestits, podrien parlar-li de contrarietats qu'are s'hàn de callar perquè ella no els entendria.

Ademés, si la dòna no hà de tenir altro fi que la vocació a la maternitat i als cuidados de la familia, voldriam qu'els defensors de les teories anti-feministes ens diguessin com s'hà d'arreglar per a que totes puguin satisfer aqueixes inclinacions naturals en els països, com l'Inglaterra, que compten un excedent d'un milió de dones en la població. Si aqueix milió no poden fundar una familia i careixen de medis decorosos per a procurar-se un passament, no queda més remei que condemnar-les a qu'es converteixin en parasits dels llurs parents o a qu'es cotisin en el mercat del vici.

Lo més curiós és qu'un dels principals motius del moviment feminista obeeix als desitjos de la dòna de que se la deixi de considerar com una carrega per a l'ome i no agi de deure la vida a la generositat dels altres; i, malgrat això, aferrant-se l'ome a la seva, no es vol despendre d'un pes que sempre està maleint com la major de les desgracies.

Però no perquè l'ome es resisteixi auran de durar aixís les coses. L'emancipació de la dòna és el problema més grand que tindrà de

resoldre la centuria que ve. Es parla del desarmament de les nacions i s'aurà de tractar del desarmament d'un sexe qu'oprimeix a l'altro amparant-se en unes lleis que són obra exclusiva del que s'ha reservat el millor troç. Ja és ora de que la Justicia i el Dret no tinguin sexe i es falli l'expedient que l'Umanitat forma a la conducta egoista dels omens. Les reclamacions femenines sols demanen menos galanteries i més equitat.

En la qüestió de la dòna s'hi troben tots els vicis qu'han produït el problema social, però apitjorats encare per l'esclavitud del sexe. En la lluita de classes pod succeir (i succeeix algunes vegades) que l'explotat d'avui sigui el meteix que demà manegi les xurriaques de l'explotador. En la dòna, no. Ella podrà arribar a canviar la vida anguniosa de la fabrica per les prodigalitats de l'opulencia; però en la miseria com en la riquesa mai deixa de ser manada. Are és l'esclava del poderós, així com abans ho era del jornalero. El sexe la condemna a perpetua minoritat.

Per això nosaltros desitjem que desapareguin aqueixes desigualtats. Fins qu'es consegueixi el triomf convé repetir qu'el dret de la personalitat no es basa en el sexe, sinó qu'es deu a la qualitat de tota criatura umana, com a ser dotat de raó i de sentiment. Per lo tant, la dòna, com l'ome, tenen personalitat i fins propis, necessitats que satisfer, facultats que cultivar; però no en l'absorció dels uns pels altres, ni en l'anulació de cap d'amdós, no, sinó com a resultat d'una combinació armonica, qu'és lo qu'ens ensenya la Natura-lesa. La dignitat de tots exigeix que ningú es cregui en el dret de perjudicar a l'altro i que tampoc no hi agi qui es consideri am dret per a ser una remora pels demés.

S'hà de modificar l'actual ideal de la familia, fonament capital demunt del qual descansa l'organización umana, am totes les seves orroroses imperfeccions, perquè és el que conserva amb arrels més fondes les nafres de les velles concepcions i és el que s'aixeca més provocatiu per aver-se salvat del baldeig general. S'hà de modificar-lo començant en la meteixa base, fent qu'el matrimoni deixi d'esser l'unió de dos cossos per a convertir-se en la fusió de dugues animes. Per a conseguir-ho s'hà de procurar qu'es constitueixi per la simpatia espontania dels contraients,

que cada un hi arribi am propria personalitat per a qu'en resulti una altra de superior. Així, doncs, la llei no hà d'estatuir la protecció de l'un i l'obediencia de l'altre, sinó fer pas a la protecció i al respecte mutuels. Appreciant el sistema qu'are regeix, ha dit en Pi i Margall, am molta raó, que la llei estableix llaços d'autoritat aont no hi auria d'aver més que vincles d'amor.

Riem-nos, sí, de la *perfecció* actual, d'una unió que, segons els seus defensors, per a prevaldre hà de descansar en la sumissió de l'un i la tirania de l'altre! Tot lo que se separi de les bases d'equitat serà sempre depressiu per a la dòna i funest per al meteix ome. La cadena de la servitud fa dos esclaus: el que la porta en els peus i el que la subjecta am la mà.

Ja sabem nosaltros que les idees que sostenim ens seran censurades per més de quatre que, acostumats a fer exercicis en la maroma intellectual, poseeixen a les mil maravelles l'art de parlar *en esceptic* entre amigs i escriure per al public *en creient*. Sortirà el manosejat vocabulari d'utopies, disbarats, deliris i altres, i am grave indiferencia diran qu'aqueixes, les nostres doctrines, són imprudents, que sols poden esser bones per a aquells qu'esperancen enderrocar l'actual ordre de la societat.

Am franquesa devem dir qu'això ultim ho endevinaran, perquè és lo que perseguim, ni més ni menos. Seria reprobable ipocresia que, després de reclamar sinceritat en els demés, nosaltros vulguessim posar desvios entre el cervell i la ploma. dient que s'hà de conservar un estat que trobem carregat de defectes. I al sentir els anatemes, pensarem en les moltes vegades que les qualificades monstruositats d'avui han sigut les realitats benefactores del demà!

Més si abans podia ser sensible caure vençut pledejant per a causes justes i sentir excomunions al defensar noves reformes, are és irritant i intolerable que, quand tot-om blasona de vulguer assentar sobre principis racionals la Llibertat i el Dret, ún agi d'esgar-gamellar-se per a fer sentir les protestes combatent el solatge dels privilegis. La nostra centuria ha sigut eminentment demolidora i no s'ha deturat quand ha vulgut examinar prerrogatives que sempre s'avien tingut per divines. Si la generació que puja vol ser la

depositaria de l'ultima voluntat d'un sigle tant revolucionari, hà d'esser per força iconoclasta, procurant qu'en el derrer periode de les negacions s'aixequin potents les afirmacions dels nous ideals qu'ens animen, i qu'a una edat de destrucció en segueixi una altra qu'es dongui pressa a construir.

Per a lograr-ho s'hà de procurar que les energies desplegadas acabin de fer caure la crosta de les llagues que mai poden curar-se perquè porten en sí meteixes els vicis d'una curació defectuosa. Si no canbiem de sistema i segueixen espantant-nos els fogs-follets de coses enterrades en el fons de conciencies mortes, nosaltros portarem també el pecat original que malogra les empreses regeneradores i podran dir-nos qu'ens dirigim a un món nou amb el bagatge d'un món vell. Hem de procurar qu'el sigle que s'acosta no agi de rebre l'erencia de l'actual a benefici d'inventari, perquè la nostra gent, a copia de preocupar-se de la Llibertat, fins are ha deixat a l'Igualtat en bolquers i dida seca.

No es pod negar que la dòna ha millorat; però comparant la seva millora amb els progressos que s'ha procurat l'ome, resulta que la diferencia social qu'avui els separa ha guanyat més en ipocresia que no ha perdut en injusticia.

S'ens objectarà tal volta que la dòna és la primera en no vulger sortir de l'estat en qu'es troba. Aquêt sofisma podia aver-se sostingut en altro temps de més ignocencia, però no are, qu'en els països més avançats s'aixeca general clamor contre una servitud qu'és l'indignitat més grand qu'els sigles i les civilitzacions s'han anat trasmetent els uns als altres. En la nostra meteixa terra, i en mitj d'elements que paguen fort tribut a l'insignificancia, aquell que li agrada observar i sab desprendre's de les velles preocupacions, no deixa de trobar d'aqueixes dònes que, mirant molt per demunt de les vulgars convencions socials, saben apreciar les injusticies de que són victimas i protesten d'una desigualtat qu'arriba a fer mofa en elles de lo meteix qu'en l'ome s'eleva a la categoria de dever i s'estima com una virtut, o siga el cultiu de l'intelligencia.

¡Quantes vegades aquestos esperits femenins, al sentir els ex-abruptes dels que volen ridiculisar-les pel llur afany d'apendre, s'auran

recordat d'aquells bons *Jans* qu'en el concili de Macon volien acordar que la dona no tenia anima, d'igual manera qu'els infusoris d'en Bartrina acordaren qu'a fòra de la seva gota d'aigua ja no hi avia res més! Am quina ironia, repetint l'*e pur si muove*, auran admirat la *superioritat* intellectual de l'ome qu'el deixa caure en unes aberracions tant grosses!

I no és estrany que no siguin en major nombre les dònnes qu'es queixen de la llur condició, perquè hi hà que tenir en compte que lluiten contre la fortlesa d'antigues llegendes qu'els fan veure la llur esclavitud com un castig diví per la perdua de l'ignocència umana, qu'els fan creure qu'és la meteixa Naturalesa qui la condemna a l'inferioritat, i que totes a l'una li diuen qu'hà de seguir en el present estat per a no comprometre l'existència de la familia.

Per això no és d'estranyar que la victima no tingui empenyo en manifestar lo molt que l'amarga la seva situació, perquè els mals que la dona sofreix es troben entre aquells dels quals l'Arenal diu que «no són dels que la llei condemna i l'opinió anatematiza, sinó d'aquells impunes o aplaudits que destrocen el cos social am tranquilitat de consciència i beneplacit de la comunitat». Ademés és digne de repetir-se l'observació de l'Stuart Mill quand diu que cap dona es queixa del seu marit, però que totes parlen dels defectes dels marits de les demés. Encare que la majoria de les dònnes s'avingués voluntariament al sacrifici, no seria raó per a obligar a totes les altres a que abdiquessin d'unes prerrogatives a que tenen dret com tot ser umà. Sempre triomfarà la logica del manifest qu'en Juliol del 1889 varen publicar més de dos mil senyores ingleses, entre les quals figuraven alguns centenars de noms perteneixents a l'aristocracia britanica; mullers d'alts dignataris de l'iglesia Anglicana, metgesses, etc., contestant a un altro manifest firmat per cent senyores també distingides però anti-feministes. Deien les primeres:

«Nosaltres no creiem pas obligar a totes les persones del nostro sexe a que reclamin el reconeixement dels seus drets. Nosaltres no ens oposem a que les dònnes qu'es troben bé en la llur inferioritat s'abstinguin de reivindicacions: an això no hi tenim res que dir. Però les que prefereixen portar una existència agra-

dable i inactiva, consagrant-se a les ocupacions frivoles i lleugeres de la vida, qu'els agrada passar tot el temps en l'ociositat, rebent els omenatges interessats dels omens, aqueixes al menos que no s'oposin a que les llurs companyes més serioses, que no volen permaneixe indiferentes a les coses de la vida publica, reivindiquin aquells drets que jutgen necessaris per a la millora de la llur condició social.»

Aqueix és un argument d'aquells qu'en llenguatge corrent s'en diu que no tenen volta de fulla. Si acceptem com a bona moneda que, ja que hi hà dònnes qu'es troben a gust en la llur condició, s'agi d'impedir que reclamin les que hi estan a disgust, aquí a Espanya meteix aurem de renegar de les llibertats qu'els omens hem conquistat, ja qu'en temps de Fernando VII n'hi avia que cridaven *Visquen les cadenes!*

Si les dònnes s'hi troben bé, si aqueixa és la llur vocació natural, podem preguntar: ¿a què ve, doncs, tot aquest enfarfeg de lleis que li donen caracter d'imposició? Per a deixar-nos convence auriam de creure qu'els aucells es troben molt bé en les llurs gavies; però per a sapiguer-ho del cert no hi hà com deixar oberta la porteta. Totes aquestes raons ens recorden l'agudesia d'aquells versos:

Si votos, ¿para qué rejas?

Si rejas, ¿para qué votos?

La llastima és que les dònnes, per a reclamar, careixen de llibertat. La que s'atreveix a demanar-la per a la collectivitat, no tarda en sentir la represalia individual. Si els negres aguessin tingut d'esperar la llur liberació per efecte de les propries reivindicacions, encare gemegarien per tot arreu am l'estigma de l'esclavitud. Aquestes reflexions van fer senyalar a l'Stuart Mill la conveniencia de que l'ome sigui el principal iniciador dels moviments emancipadors, perquè «les dònnes són avui els unics sers umans en quins la sublevació contre les lleis establertes es mira malament, es jutja subversiu i reprovable, del meteix modo qu'en altro temps el qu'un subdit practiqués el dret d'insurrecció contre el seu rei. La dona que pren part en un moviment politic o social qu'el seu marit desaprovi, s'ofereix per a martir sense puguer aspirar a ser apostol, perquè el marit té poder legal per a suprimir l'apos-

tolat. ¡Compadim a la dòna generosa capaç d'iniciar la redempció de les seves companyes de cadenes!»

En els següents articles estudiarem les diverses qüestions qu'es relacionen amb el problema feminista, observant l'estat en qu'es troba en els altres països i contestant amb l'anàlisi dels fets dels pobles reformistes a les teories i quimeres dels nostros adversaris.

Avui, per acabar, copiarem lo que fa un segle escrivia l'Hippel, el celebre amic i dei-

xeble d'en Kant, en un llibre a favor de la reforma del dret femení:

«La reforma que desitjem,— deia,— no tindrà per efecte el que les dònes deixin de ser dònes: això seria una cosa impossible i desastrosa per a la societat; però sí desitjem qu'elles no siguin més lo que, per desgracia de l'Umanitat, són avui die.»

JOSEP BROSA ROGER

(Seguirà)

QUADRET

*¡Que trista té ell la vida
d'ençà qu'es va morir la Tereseta!
I ¡quina despedida
quand el deixà per sempre la pobreta!*

*«Ja em ve la tos... No ploris...
Bé o malament s'acaba la jornada...
Si m'en vaig no m'anyoris,
que ja estarem plegats altra vegada...»*

*»La mare, qu'al cel sia,
quand s'anava acabant, bé que m'ho deia
qu'aviat la seguiria...
Fa un any m'ho deia aquí, qu'ont seg hi seia.*

*»I passaren tant llestos
després els breus instants de ma ventura
com passaran aquestos,
que ni el plaer ni el dol al temps atura.*

*»I que depressa avança!...
Vina... Ajuda'm... Encén una candela...
Quina tos!... I qu'em cansa!...
Quin gust sento de sang que tota em gela!...»*

*I en tragué una glopada,
i caigué rodolant cap a la porta...
En sent a la vesprada
passàrem el rosari per la morta.*

F. BARTRINA

CAMPS A TRAVÉS

(Acabament)*

SANT FELIU DE BUXALLEU

qu'assolírem a les 9 i 45 minuts, és un reduït poblat assegut al llom d'una coma. Una tenda situada al peu de l'iglesia acobla tota mena de mercaderies, ja transformades per la fabricació o l'industria, desde els teixits al tabac, i dels ultramarins al bacallà sec o les begudes,

* Vegi's el número 5.

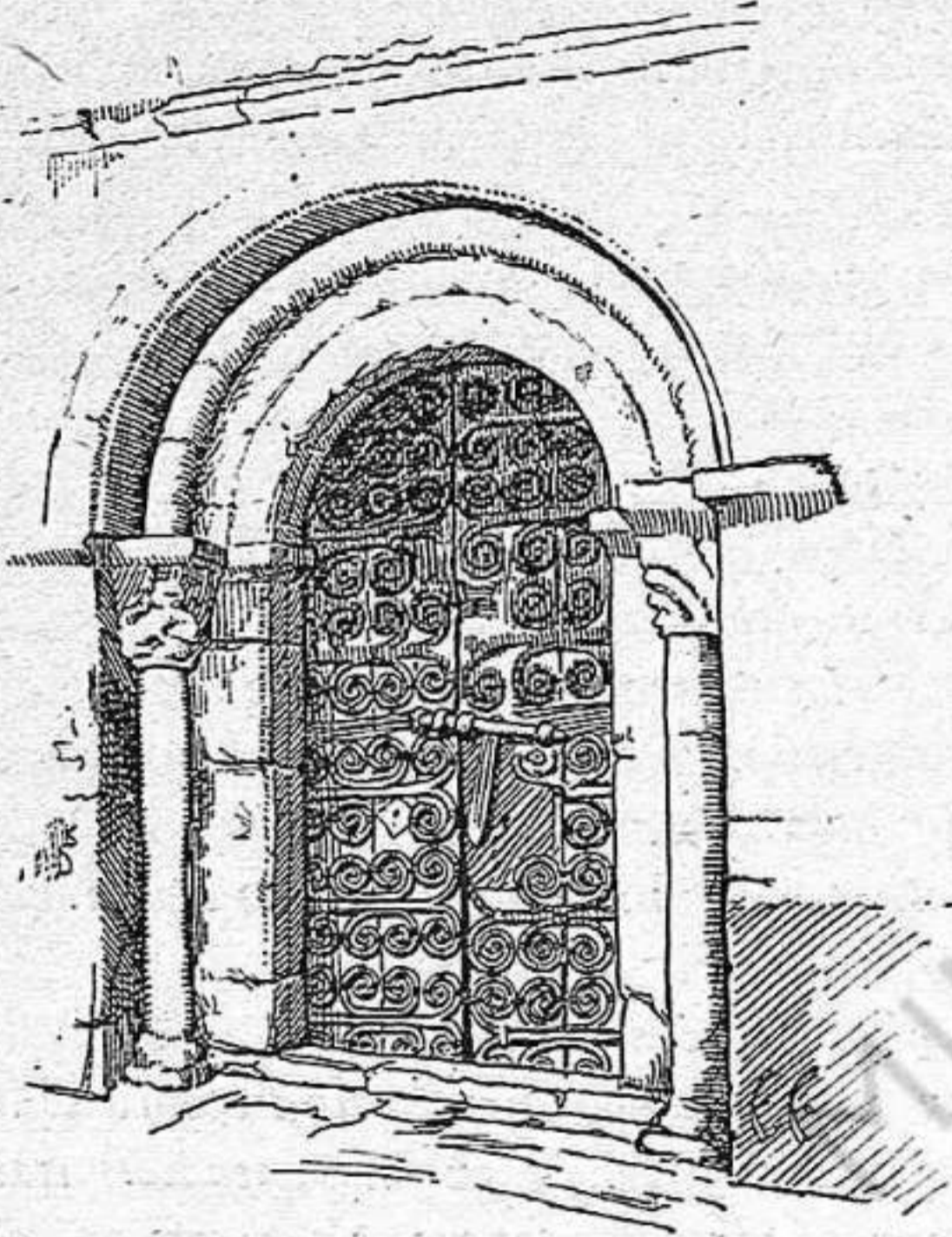
abastint amb elles als esgarriats veïns de la rodalia.

Consta, l'iglesia, d'una sola i reduïda nau, romanica, amb absis circular, trepat per sageres, vejent-s'hi afegides en els costats altres dugues naus d'ordre gòtic. Son campanar, am xapitell, marlets i unes finestretes amb ojiva, conserva encare molt bon caracter. En la pica baptismal, tallada en jaspi i de bufona etxura, s'hi llegeix el següent versicul, qu'entorna son coll a modo de fris:

REIXIDOR: INSTAURATIO:
TEMPLO: D: 1617

Això és, la data de sa terça restauració, junt amb el nom, segurament, de qui va dur-la a cap o va costejar-la.

Sa porta d'ingrés, forrada, i del sigle XI, segons calculs, atreu tot seguit l'atenció, aixís per

SANT FELIU DE BUXALLEU: Portal de l'iglesia
(De fotografia del Sr. Castellet)

la delicadesa del seu dibuix, compost per superposats arabescos repetint indefinidament l'etxura d'una crossa, com pel seu relatiu estat de conservació, que la fa vistosa encare.

Gruixos de calç amaguen les motlures qu'adornarien en son temps la senzilla fatxada del temple, al qui un reixat pati, precedit de son porxo, ofereix facil accés.

Sant Feliu de Buxalleu, poble purament agrícola, compta unes 700 animes, formant municipi am Gaserans i Grions, i comptant amb el veïnat d'altres 10 pobles a dugues ores i mitja a la rodona.

A les 10 i 30 ens vam posar

ALTRO COP EN CAMÍ

El cel continuava cobert, marcant el termometre 18° R., o siga la meteixa temperatura de quand vam eixir de Barcelona.

Agafarem per *Cân Pons*, seguirem per *Câl Isidret*, faldejarem l'asprosa serra de Santa

Barbara, pesada i de ferotge aspecte, distreient-nos de la monotonia allargant la vista al lluny, pel malcarat Montnegre i per l'aixerida conca del Tordera, quin riu, anguilejant i relluïnt entre ombres, s'ens enduia enllà, vers al pla de la Selva, de riolera perspectiva, i a la bandada de la costa, si més accidentada, no menys frescal i també de vistosos aires.

Pel *coll dels Esqueis*, mena de valvula que va donar sortida a la nostra expansió, retinguda durant la ferestega travessia de l'interminable serra de Santa Barbara, ens endinzarem pels boscos. Trencarem per un camí que surt a *Cân Bac*, ombrejat per castanyers, en espeses i extensíssimes ubagues; seguirem per *Cân Riquer*, ont revejérem les oliveres, fonedices ja feia ores als nostros ulls; i remuntant comes i atravessant ubagues, embestint ermots i entafurant-nos per boscos, sorprenent en alguns les *meses* del carbó, ben acotxades pel temor a la pluja, que ja ens remullava l'esquena, ens vam decantar avall, pel *Collet del molí d'en Pons*, devallant fins a la *Riera de Mollet*, ont reposarem una estoneta.

El ruixat, qu'ens avia sorprès atravessant les ubagues, va anar minvant i minvant, sospent-se del tot la pluja a l'aconseguir

EL PRAT D'EN MESSEGUER

ont descendirem a les 4 i 30.

És el prat Messeguer un llarg fondal rublert de gemada vegetació, reclòs, com veritable oasis, entre ingrates i selvatges terres. Un llac de sembradura s'extén com riolera catifa fins als rostos de les vessants, limitant-lo per un indret senгле i ufanosa pollancreda, simetricament arrengherada com en professó. Per l'altro indret, mirant a la riba, fresca fontinyola rega el llit de molça de sa ubaga, quina remor, confonent-se am la xerradiça dels aucells que fan llur niu en la pollancreda, alegren la solitud del llog. En mitj del prat sorprenguérem a dugues pastores guardant una parella de bous, tot filant i fent mitja, recolzades al tronc d'un vern, amb llurs braços arremangats, llur gipó cenyit, llurs faldilles curtes, llur cap descobert, sense mocador, llurs mitjes blaves, calçant esclops, sostenint sot'aixella el boscallet d'alzina per arriar als animals; quin quadro, esbiaixat per una llenca de sol que va reüllar tot-d'una, realçant-lo am sa esplen-

denta llum, ens recordà tants i tants dels bells paisatges dels pintors olotins, molt senyaladament alguns d'en Vayreda, a qui bé s'el pod nomenar el mestre d'aquella escola.

Guiats per les pastores, pusqu'el guia, a pesar d'esser del país, no trobava la dreuera, embestírem pel repetjó d'en Messeguer, endinzant-nos per l'ombriu *Sòt dels caus*. Gegantes penyes, estivades com per ciclops, quina base, clivellada per les aigües, s'obre en petits clots, servint de llodrigueres al conill, donen el nom al feresteg seti. El bord ginestell, de grogosa flor sense aroma; l'alta falguera, de retalladetes fulles; l'arç punxagut, revestit de motes d'or o embolvat com per una nevada; el brug, d'arrodonida tofa; la molçada estepa, de grisa esquitxada; i la modesta farigola, embaumant l'ambient i clapant am sa morada flor els consecats terroços; floreixen i creixen per l'enasprat penyal, completant el to de tant selvatge quadro. El clap de bosc que l'entrona ens va evocar l'epoca dels druides, i fins, girant-nos vers els esqueis, s'ens va afigurar qu'hi descobriam la taula o ara ont hi celebraven llurs cerimonies.

Obrint-nos pas a cops de braços, semblant a qui neda, per un bosc de peu frondosíssim qu'és va interposar en el nostre camí, forrant-lo am l'espessor de ses fulles fins a perdre'n el rastre, arribàrem al *Pla de la Formiga*. És un pla grand, esbarjós, ventoler; més, abrupte, ferreny, sols accessible a la saborosa humanitat alada coneguda per perdius, de quines en sorprenguérem una parella de vistós i lluent plomall, qu'és va alçar, esverada pels nostros passos, saludant-nos amb un espeteg d'ales.

A les 12 i 10 minuts eixiam de l'interminable pla.

Seguírem avall, deixant a *Cân Sureda* a l'esquerra del camí, un camí obert entre pins i suros qu'ens va oferir delicioses perspectives, continuant sempre avall fins a la *Riera d'Arbós*, de pintorescos i ubags setis, que ja no deixàrem, arribant a la una en punt, i après de tomar la pluja per segona volta, al punt més interessant de la nostra excursió, a l'ignorat

SANT PERE DE CERCADA

Enasprat com un niu, reduït com un cop de puny, extès sobre la rasa d'una coma, semblant una senzillà combinació pessebresca: tal

se presenta als ulls del viatger lo qu'en diuen Sant Pere de Cercada.

Els seus abitants, esgarriats arreu en els dies feiners, conresant llurs ors i peces, o reclosos en llurs masies quand el *mal* temps s'els en ve a sobre, s'apleguen en aquell bocí de pati bell punt la campana de la parroquia els crida. Aquell esbarjós badiu és, doncs, cada diumenge o festa de precepte, el cor de la comunitat, l'arbre de Guernica ont se perpetuen les senzilles gestes de sa pausada existencia, el venerable portic ont hi entaulen llurs tractes, ont cultiven llurs relacions, ont s'informen de la cosa publica, ont comenten a son aire aquelles noves qu'els papers arribats allí après de vuit dies de veure la llum, per mans del secretari o del senyor rector, els hi comuniquen en enrevessat llenguatge; tant enrevessat per ells com si fos el xino, puix si en dedueixen l'entrellat és sols a copia de violentes interpretacions, auxiliades aquestes encare més per llur potencia intuitiva que per llurs coneixements lingüistics.

Apart de l'escola, qual llog no sapiguérem endevinar, tot ho tenen en un puny. De càl rector, ont s'inicien en els fets més trascendentals de ilur existencia, a l'iglesia, qu'els enforteix i consagra, sols hi hà un pas; de l'iglesia a *Cân Fontdegloria*, ont, en avent dinat, i entorn la llisa i llargaruda taula, convertida a toms en cafè, llotja, *cassino*, ajuntament, diputació, i, si a mà ve, pod-ser en Estat, contracten i discuteixen, en tant l'airós porró vola de mà en mà i rellisquen per llurs dits les greixoses cartes, també un altro pas; de *Cân Fontdegloria* al carner, an aquell reduït carner, festejat pels aucells, alegrat per flors i plantes i arrebossat pel sol, ont reposaran de llurs angoixes quand els toqui l'ora, un altro pas aixís meteix. Com que, llevat de l'escó, recés de la familia, excepció feta de la llar, un cop arribats allí, res absolutament els manca.

Vam procurar per la vida en tant feia sa mitj-diada el rector, dirigint-nos après a

L'IGLESIA

Un reixat de ferro, custodiat per alterosos xiprers, graves i erts com a veritables centinelles, dóna accés al temple i al carner a-l'ora.

Dos arcs en degradació, quin baquetó sostenen doble parella de columnes, i en un de

quals capitells, trasbalsada d'altra construcció sens dupte, s'hi veu un resto de lapida acusant la sepultura d'un canonge de Barcelona, formen la senzilla fatxadeta del temple. Comple-

ta-la un ull de bou obert en la part superior i un modest campanaret que surmonta la cornisa.

A l'esquerra de la fatxada, i arran del capi-

SANT PERE DE CERCADA: L'iglesia (de fotografia del Sr. Castellet)

tell d'una de les columnes, hi penja una cadena de ferro de regular groixudaria, capçada per una grossa argolla, recordant certs actes de la publica justícia vigents en epoques de severes costums, i qual ús segurament esdevindria del ja remot temps feudal.

Romanica, d'una sola nau, la planta de creu llatina, am tres absis dalt una escala de tres graons: tal és l'iglesia de Sant Pere. El cimbori està sostingut per quatre petxines amb altres tants ulls de bou en llurs arrancs, essent les parets del temple llises del tot. Ont abans hi avia el claustre de la colegiata, que forma el mur exterior del creuer que mira a ponent, i entre restos de sepulcres, s'hi troben dugues curioses lapides.

L'una fa referencia a la mort d'un canonge; l'altra, que forma la cara devantera del sepulcre d'un magnat, guarda encare les cendres del qui fou inumat allí. Referent a sa urna, conta la tradició, segons testimoni del sagristà, que mai, ni voluntariament ni violentament, l'han puguda obrir. Fa molts anys, un desalmat, tentat per la cobdicia, puix corrien noves de que s'hi amagava un tresor, va profanar la sepultura. Va alçapremar la tapa, somogué la llosa, es va abalançar al fons per

apoderar-se de les riqueses; més, bell punt la llosa cedia, va esclatar un llamp, seguit d'un ferm i paorós tro, deixant-lo ert, carbonisat, sagnants els dits i desllorigats els braços de tant aferrar-s'hi. La negra taca del llamp, molt visible per cert, allí resta encare.

L'importancia d'aquella colegiata, en els seus temps d'esplendor, pod colegir-se pels següents

DATOS HISTORICS

Sant Pere de Cercada, segons el pare Villanueva, a qui acudim, fou una canonica regular agustiniana, fundada en 1136, essent bisbe de Girona Berenguer de Llers. La noble familia dels Vilademanys, senyors del territori, el cediren al monestir de benedictins del Montseny, am la condició expressa de que n'hi fundessin un altro; més Elies, prior de la comunitat i abat *canudiense*, amb anuencia de dit bisbe de Girona, el va entregar a Berenguer de Lavandariis i companys, encarregant-los qu'instituissin allí meteix la citada canonica. Ja fundada aquesta, amb aprovació i tot dels Vilademanys, rebé més tard un contretemps que fou causa de molts disturbis. Apar qu'els seus donadors, penedint-se de llur ofrena, sen-

se qu'el motiu o la causa s'aja pugut inquirir, es reincorporaren dels seus bens, retenint-s'els per espai de tres anys, restituint-los al monestir i confirmant de nou llur donació après de finir aquell terme. Consta en una escriptura, parlant del llog ont se va instalar la canonica i entorns, que fou opulentíssim; més que, per

Es conserva en la sagristia de la iglesia un parell de retaules de regular merit, segons notícies, més dels que no en puguérem fer formal cabal perquè el senyor rector mitj-diava encare.

Altro ruixim ens va enviar els seus saludos al despedir-nos del poble per a posar-nos

DE NOU EN MARXA

3 ores 50 minuts ens assenyalava el rellotge i 15° R. el termometre al devallar la costa. Pujàrem per *Cân Torrents*, seguírem per *Cân Paniol*, atravesant el *Pla de les Basses*, continuant a les 4 i 15 per la carretera que va a Santa Coloma. Magres cepades, llargues exteses de sembradura i espessos pinetars distreien els nostros ulls, qu'allargavam enllà de tant en tant, vers al cantó de mar, encuriosits pel *Pla de la Selva*, de fertil i rioler aspecte. Prenguérem pel *Pla del coll d'en Moltó*, seguint pel camí del castell de Farnés, que s'endinza sempre per tupides ubagues, arribant al pla del mateix nom al bell punt de 5 ores.

EL CASTELL DE FARNÉS

aparegué de sopte a la nostra vista. Penjat demunt feresteg penyal, de quadrada planta, emmurallat solidament, am profusió de marlets i sageteres, i tot de pedra de granet, aixís s'ovira. Cadavre empedreit d'algun colós, d'algun atlant, retut en lluita, que mostra encare per sa jaient les sotragades de la terrible brega; venada momia, portant en les inscripcions dels seus plegs tota la vida de sa turbulenta epoca, o diabolic trampolí aixecat en tempestuosa nit de bruixes per a saltar d'un bot desde la terra a la gloria: a despit del temps, malgrat ta decrepitud, ert i tot, encare inspire basarda! Am ton rostre ferreny i am ta arrogant figura, encare deturaries altre cop, a semblança del Cid, una irrupció d'alarbs, si la gent de la mitja lluna tornés a corre per la plana!

Ja reposats una miqueta, puix és fadigosa l'ascensió, saltàrem d'un bot a dintre. Relativament conservat, veu-s'hi encare en son interior alguns vestigis de lo que foren apartaments, una de quines seccions circuïa en sa major part la torre de l'omenatge.

Aquesta, aixecada en el centre del recinte, és rodona i de regular elevació, Carretades de

SANT PERE DE CERCADA: Frontis de l'iglesia
(De fotografia del Sr. Castellet)

incuria dels seus abitants i depredacions d'omes malvats, quedà reduït a tal pobresa, que ningú hi vivia.

En 1143 va estar a punt de desamparar-se el monestir per l'oposició que li feia el de Breda; més cedí aquêt, mercès a l'intervenció del bisbe de Girona i del Sinode qu'es va celebrar en dit any, i continuaren ocupant-lo. Més tard (del 1160 al 1168) el bisbe Guillem de Peratallada el va dotar amb algunes iglesies, concedint-n'hi varies més en l'acte de la consagració del temple el bisbe de Girona Guillem de Cabanilles. Va confirmar la canonica i ses possessions el papa Ignocent III, en 1198, suprimint-la en 1592 Climent VIII. Ses rendes foren incorporades a les del convent d'Agustins de la Seu d'Urgell.

Població purament agricola, Sant Pere de Cercada forma ajuntament am Santa Coloma de Farnés, comptant sols am quatre pobles a dugues ores a la rodona,

pedruscall, agombolat en el soterrani, ont s'hi obre el portell, ens va impedir enfilarnos torre amunt, bé que, per lo qu'a través de les finestres pod regoneixe's, res hi queda que s'ho valga. La porta del castell, que mira al NO., es troba defesa per una barbacana. Esmicolada runa i esbocinat pedruscall omplen arreu son pis, qu'els tendres enciams o els punxaguts escardots arreceren o forren, en tant l'eura arrapadiça, are caient dels murs en atapaits desmais, are resseguint parets am son rosseg d'arabescos, are engarlandant arcs o coronant marlets i cornises, veronica dels enderrocs, va extenent son teixit de fulles demunt la feixuga ossera d'aquella ròssa! Allà cap a l'ivern, quand el mestral remuga com famolenca lloba; quand espetega el tro, retentint arreu com a fletomies de condemnats; quand s'obre pas la tempesta; a la sinistre rojor dels llamps, l'esperverat dragó, la sargantana poruga i la blincadora llagosta, encongint-se dins llurs caus, pobriçons!... deuen morir-s'hi com si els delmés una passa.

Deixant el castell de Farnés, ens dirigírem al santuari del meteix nom, qu'es troba al peu d'un turó, en escaienta perspectiva. És una capella romanica, amb absis semi-circular i una sola nau am son creuer. Un espaiós porxo dóna ingrés al temple. Apenes ens hi aviam acullit, la pluja, qu'aviam anat espessint-se en molt curta estona, va tombar en sec en copiós xafeg. Un cop agué minvat, seguírem

AVALL

Atravessàrem per una espessa boscuria, trencàrem per un camí encinglat que té a la dreta una frondosa clotada, seguírem per davant la *Roca Guillerà*, penyal alterós, aixecant-se en agulla, com un monolit, arran d'una extensíssima pineda; i prenent pel *Sòt de Bellors*, preciosa enclotadura, rublerta de variada i exuberant vegetació, quin aire pintoresc i esplendí cop de vista, ajustats perfectament am son nom, en res desdiuen dels paisatges dels Alps, devallàrem fins a *Càn Oliveres*, ont arribàrem a 6 ores. Reposats una miqueta, descendírem per un camí que seguírem al dret, fins a trobar altra volta la riera d'Arbucies a Sant Hilari. A la primera girada, après d'embranchar am la carretera, sorprenguérem un llog qu'anomenen els del país

LES ALZINES BALLADORES

És un recolze frescal, poetic, esbarjós, planer, quina escaienta situació és ja de sí prou poderosa per a engrescar a la fadrinalla. Conta la tradició que per la diada de Dijous Sant de l'any no sab quin, més que res té que veure-hi, ensopegant-se en aquell encisador llog el floret de les minyones de la vila, per cullir-hi violes sens dupte, els acometé de sopte un foll desitj de sardanejar, tan foll i dominant, que s'els en duia les cames. Afegeix la llegenda que, ja encaixades llurs mans i giravoltant-hi esbojarradotes, llavors que, arremolinant-s'hi am més furia, rabents com una turbina, vertiginoses com una centella, desinvoltés i esfereides com a bruixes, ni es recordaven del món, ni qu'ens escaiguéssim en Dijous Sant, s'ennuvolà tot-d'una el cel; retrunyí el tro, escarnint-lo centés veus a-l'ora; zigzaguejà el llamp; baixà la riera, escupint escuma; i, caient de sopte ferma i esperverable tempestat, tornà aquell deliciós recés, vera mostra del Paradís, erm i desbastat com una rasa. De la jovenalla mai més se n'ha sabut res; però conten els revellits si són aquelles alzines gertes i frondoses que s'alcen als peus dels marges, a l'altra part de la riera; aquelles que, quand bat el vent, regolfant pel rieral, folles per ballar encare, es belluguen i rondinen, neguitoses.

Passant pel *Pas de la Creu* i prenent pel curriol d'una pollancreda de sa riba, prosseguírem el camí, trencant per la *Riera dels Frares* (quin llog, per sa especial i pintoresca situació, recorda tot-seguit la decoració del segon acte del *Dinorah*, llamp de banda, i exceptuades aixís meteix del simil les divines notes de la Donadío), seguint per la palanca de son gual i encaminant-nos de dret a Santa Coloma, ont arribàrem a les 6.

SANTA COLOMA DE FARNÉS

Cap de partit de son nom, que té agregats a son municipi els de Castenyet i Sant Pere de Cercada, compta am Comandancia Militar i Administració de Correus per la via de Sils, am quina carretera, que puja fins a la Granota, es comunica am la general de França, reunint una població d'uns 600 veïns. Sa petita industria, consistent en fusteria, suro i rodells, en res merma son caracter agricol, veri-

table base de sa riquesa. Situada en mitj de la plana de Farnés, ocupa un perímetre regularment engrandit, dins qual clos, creuat per extenses i espaioses vies de comunicació, mitjanament urbanisades, més casi totes amb aceres, s'hi troben varis establiments de caracter public, vistosos alguns, ademés d'altros particulars i de relativa importancia. Si l'atzar o l'influencia politica agués afavorit a Santa Coloma am sa corresponent estació en la via ferrea, segons reclama sa topografia i el moviment de sos negocis, am menos de dèu anys auria cambiat d'aspecte.

La plaça, plena, com a die festiu, d'ortelans i firetares, am sa roja berretina al cap, produïa un pintoresc conjunt.

Escasses són les

IMPRESSIONS ARTISTIQUES

qu'atreuen l'atenció del curios. Llevat de l'iglesia parroquial, am torre romanica, gotica i del sigle XVI la nau principal, am creuer i la cupula del presbiteri ja del XVII; de l'altra iglesia de Sant Sebastià, aixecada sobre les runes de la vella iglesia o ermita, sense particular menció; i d'un petit ospital, fundat pel senyor Comte d'Aranda, quin escut, en relleu, serveix de frontó a la porta, res més s'hi veu que meresca consigna. En els afores del poble hi existeix un establiment d'aigües termals, bastant anomenades, que funciona del Maig a l'Octubre, situat en pintoresc i esbarjós llog, i qu'està cridat a reproductora explotació quand les comunicacions s'ho aportin. Santa Coloma de Farnés compta am vuit pobles a dugues ores i mitja a la rodona.

AVANT ALTRO COP

per la fabrica *d'en Gelpí*, torrent *Merder* (no té cap més nom) i *Pla de les Animes*, seguïrem en direcció NE., pel *camí d'en Galceran* i per la *carretera de Riudarenes*, encaminant-nos vers la *Riera Major* per entre deliciosos sitis. Seguïrem per *Cân Banoc*, *Cân Cendra*, *Cân Nich*, atravesant la *Riera d'en Montràs*, i pujant amunt, sempre amunt, per mitj de prats riolers, espesses fondalades i claps i més claps de suros en ermoses perspectives, aconseguint a cosa de la una el turó ont s'assenta la

TORRE DE L'ESPARRA

Quadrada de forma, aquesta, midant 13×16 passes sos costats, am porta rodona, rodona també una xica finestra que mira al NO., i arreu escampades una munió de sageteres, produeix encare severa impressió. El poble de l'Esparra, situat un xic més enllà de la torre, és un petit poblat qual gavell no travessa de quaranta cases. Sa iglesia, romanica primitivament, és d'una sola nau, am volta de canó, veient-se reformada de per tots indrets. En cada una de les cases que constitueixen el poble s'hi llegeix, esculpit en la llinda, l'any de sa fundació, junt amb el nom de son antig propietari. Els pocs braços que no es dediquen a la terra s'entretenen en la confecció de sòcs i eines del camp, que treballen d'una manera rustega, més quin producte els ajuda a viure, si és que pod dir-se ajuda del migrat benefici qu'els agabelladors de Santa Coloma els ofereixen, pagat am mercaderies i no am diners moltes vegades.

Encaminant-nos

DRET A SILS

per *Câl Vicari* i la sobredita *Riera d'en Montràs*, ens internarem per un bosc arrelat al peu d'una grand plaça, desviant-nos del rieral i agafant dret a *Cân Ton*, ont hi férem un xic d'alto.

De totes les rodalies recorregudes durant el nostro itinerari, cap com aquella més assaonada, més frescal, més ufanosa i de més fertil vegetació.

Amplés llenques de llobins, enfarinades com una congesta, i sengles domassos de fenc de porpurina rojor, esgaiats pels rences de verdures, besses, fabes i enciams, qu'els regarots enquadren, omplen de gom a gom l'orta. Grises oliveres, esgarriades pels lloms dels marges, serveixen d'avant-guarda a la columna dels pins enresterellats per la riba, i dels albers i polls que vorejen el *Riu d'Arenes*, abundós torrent que volta, recula, es destria i anguilleja per l'encontrada, com si amb els traços i ondes de son curs rubriqués el decret de sa prosperitat. Mestall, ordi i froment, rublert i fornit, es desplega per prats i clotes, inundant-les arreu, desbordant-s'hi, fet una mar de majestuosa verdor, sense esculls, xu-

cladors ni sorrals que somoguen sa estantiça calma. Marjades de florides ginesteres, exteses com flocadura d'or o llenques d'ardenta llum, formen les costes d'aquell imponent mar, quin oritzó ve limitat al lluny pels rostos de les veïnes comes, arrodonint-s'hi, aquèts, com a ports, o esvorancant-s'hi com a badies. Fins l'aire que s'escola per ses vessants, a semblança dels vents aliseus, mou en flux i reflux ses engroixides ones, breçant-les i ajeient-les com a veritable ressaca.

Seguint avall i atravesant la riera per la *palanca d'en Tort*, que porta al pla de Santa Coloma, ens aturarem uns moments en el poblet de Riuderenas, ont hi vejérem, de passada, una iglesia barroca, del XVII, sense que meresqués particular menció; i emprenent-les vers a Sils, ens amanírem per a la tornada.

Arribarem a Sils, ens encauarem al vagó, despedint-nos d'aquells baralts; i en tant en

Caterineu esperava amb ansia la rebuda dels seus testos, els pots de l'apotecari de Breda, i en Castellet, amb els seus clixés al maletí, frisava per a veure reproduïdes les fatxades de les iglesies de Sant Feliu de Buxalleu i Sant Pere de Cercada; mentres l'Aulestia, ponderant a Coll l'exit d'aquella excursió, si no interessant baix l'aspecte artístic, molt útil i convenient baix l'exploratiu, li retreia una per una les belleses del viatge; repassava i ordenava jo les notes de mon llibre, preses pel camí, dalt del matxo o dessobre el genoll, passant-nos desapercebudes, entevanats cada hu am la seva, les estacions que recorriam, i parant a Barcelona ja feta nit, desitjosos d'arribar a casa per a refer-nos d'aquells tres dies de cansament, acanant i capdellant terres, amb una llarga i benefactora dormida.

J. PONS I MASSAVEU

RECORT, PER GABRIEL TURELL

CRONICA INEDITA DEL SIGLE XV

(Continuació) *

E lo Julius Cesar fon Senyor de tota Spanya per mort de aquestos. En la qual féu poblar algunes ciutats. Primerament Toledo, e tramés-hi dos capitans: lo hu havia nom Tol e l'altre Ledo, e aquestos la intitularen de lur nom; e tramés-ne altres dos a Segovia: lo hu havia nom Segobin, l'altre Acobia: perçò li donaren nom de Segovia. Aprés féu Çaragoça, posant-li son nom. Acomanà-la al gran baró Cornell, ciutedà romà. De aquell temps en sà és lo linatge dels Cornells en Aragó. Aquesta prosperitat romana durà gran temps.

11

Vengué la gran cavalleria dels Gots, los quals isqueren de una illa appellada Hystancia, en les parts de Septentrion, vers la mar Occeana, e foren descendents del segon fill de Jaffet, dit Magoc; los quals Gots eren grans batallers,

* Vegin-se els numeros 3 i 6.

savis e forts, e grans de persona, ab los coratges animosos; portaven armes, lançes e darts e flexes. Lur capità era lo rey Berig, qui era princep d'ells. Passaren ab multitud de fustes, e, travessada la mar, vengueren en les parts oceanas e subjugaren aquella terra, e morí Berig, rey dels Gots, e feren rey Gauderic. Aprés Gauderic morí, e fon rey son fill Filomen. Aquest deliberà qu'es partissen de aquella terra, e arribaren al pont apellat per lo flum Yvasco, e una partida de la gent passà, e lo pont se trencà per la multitud de la gent, e lo rey romangué de una part e molta gent de la altra, que may se pogueren socorrer; e los qui restaren moriren tots, per quant era loc de moltes aygues, e huy aquell riu se diu de la Grassa. Aquesta potencia de Gots fon tanta, que scriuen los philosophs que subjugaren tota Asia e tota la Grecia, destruhiren Roma, reedificaren Gallia, prengueren Spanya; e aprés que tot lo món hagueren guanyat ab potencia d'armes, foren tant benignes e savis,

que lur govern era de perfecció. Hagueren de grans philosophs, ensenyant a lurs fills sciencia e subirana virtut, e la més part d'ells se reposà en Gallia, que huy és França, e en la terra de Spanya, la qual elegiren per lur habitació propria, e allí causaren jochs e solaços e festes, donant-se a grans delits, no pensant en lo sdevenidor, restant en breu temps destruits per lo comte Julià de lur nació propria. E foren XVIII reys del principi d'ells stant ydolatricks e fòra de ley. Aprés hagueren hu rey appellat Federicus, en lo temps del qual se prés lo baptisme en tota la Gallia, la Gotiga e en tota la Spanya, convertint-se; e féu-se cristià ab tots sos pobles. E mentre el visqué, tots foren catholicos christians, e lo dit rey morí vertader cristià. Aprés sa mort, tots los Gots tornaren arrians, per tant com lo emperador appellat Valent los se sobmès, qui era de la secta arriana, que lo rey qui's trobava per por de l'Emperador seguí la sua opinió per no perdre la senyoria. E foren aquestes coses aprés la incarnació de nostre senyor Déu Jesu-Christ CCCLxxx anys. Aquest rey regnà tretze anys. Aprés mort del dit rey, tots los Gots se acordaren de no tenir rey e sotmeteren-se a l'Imperi. Stigueren sens rey xxviii anys. Cansats de aquesta vida, elegiren dos reys: lo hu appellat Rodogon, l'altre Alaric. Aquest hagué la major part e ligà's ab los Romans, e lo Emperador donà-li part de la Gallia ab tot la tingués, féu-hi per assar guerra e donà-la-y a tota sa libertat.

12

Molts reys se seguiren aprés, dels quals no's sab que fessen actes de recordar, vivint sens orde algú, fins al rey Alofigilio, qui fon lo primer qui començà star ab stat real en Spanya. Veent-se ab gran poxança, ordenà seure tot sol e vestí vestidures reals. De aquest rey fins al rey Ricardo hagué set reys, en lo temps dels quals no's seguí res de que fer menció. Lo Ricardo fon quinzèn rey dels Gots, catholic christià. Féu gran bé a sglesies, e tenia cadira general per fer justicia en la provincia dels Gots, en la ciutat de Tarragona, e altra a Toledo. De aquest fins al rey Bauja hagué set reys, dels quals no's fa molt recort, e fon aprés de la incarnació de nostre senyor Jesu-Christ DCIxxxii anys. Fon catholic christià,

gran bataller. Vengué en temps en lo qual se levà un gran duc en Spanya. Havia nom Pau, qui era del linatge dels Gots, e féu rebellar moltes ciutats, Narbona e tota Cathalunya e altres lochs en Spanya, los quals lo dit rey ab grans batalles recobrà, e pres dins Barcelona molts dels rebelles qui foren recollits. Morí aquest rey Bauja e fon rey son fill Guiga. Aquest rey fon en l'any de la incarnació de nostre Senyor Déu Jesu-Christ DCIxxxx anys, e fon lo xxviii rey dels Gots. Aprés regnà Vaconeos, qui fon rey en l'any DCIxxxv. Aprés regnà lo rey Arbot, lo qual fon desheretat per lo rey Rodrigo de Castella e per lo comte Julià, qui eren sos parents e del linatge real dels Gots. E lo rey Arbot féu passar gran gent de moros, ab los quals se ligà e'ls mès en poder partida de la terra qui li era romasa. E per aquella guerra fon tramès lo comte Julià per embaxador per lo rey Rodrigo als moros. Stant lo comte en la embaxada, lo rey Rodrigo se pleví de una filla del comte. Lo dit comte donà tot compliment en lo que lo rey Rodrigo havia mester. E esser junct en sa terra, la comtessa sa muller li dix la malesa que lo rey li havia fet de jaure ab sa filla. Lo comte prestament tornà als moros e ligà's ab ells, e donà'ls passage per sa terra. Per aquella causa tota Spanya se perdé, e encara la més part de Lengadoc fins a Tolosa, la qual se fóra perduda sinó per los senyors qui si (*s'hi*) trobaren e deffeneren-la. E perçò's seguí que dins tretze mesos ho hagueren tot pres, en l'any de la incarnació de nostre senyor Deu Jesu-Christ DCCi anys. La terra del comte Julià per la qual donà entrada als moros era lo regne de Granada, e los moros dissiparen e mataren tota la gent christiana, que no's salvà sinó quatre o cinc parts, e foren les Asturies e Vizcaya, que són grans montanyes, e les de Sobarba e Ribagorça, e alguns lochs en los monts Perineus, en los quals fon loat lo nom de nostre senyor Déu Jesu-Christ.

13

Plorà, donchs, Spanya la excellent gloria de la nació dels Gots, que havia stat Cxxxx anys en gran pau e tranquillitat; e per lo malvat comte Julià, de lur nació propria, foren anullats e liurats a cruel mort per los moros.

¡Hon és la tua potencia, generació gotica; hon és la tua excellencia, que ab batalles molt forts has Asia castigada, Dasia subjugada, Grecia e Macedonia desolada, Roma ab potencia rompuda, Gallia desbaratada, Spanya vençuda e ara ensutziada en mans de infels enemichs! Tots aquells mals los vingueren per la secta Arriana, que sostengueren: per aquesta rahó és estada axí punida. Car tal se veu de la Grecia sotmesa al turc, per quant no se guexen la regla de Sant Pere.

REPREHENSIO

14

D'on te vingué tanta malicia, comte Julià, que pensant pendre venjança del rey condemnes tu mateix? No't recordava que la cosa qu'es fa per reintegració de damnatge és necessari sia judicada per lo qui la ha principiada? Mas tu has seguit la orde de Sampsó, qui sí mateix e los altres matà! La venjança que no porta gloria a les sues orelles, es haguda

per no res. Car lo spirit fòra del cors surt en altra natura e de aquesta no's recorda. Destruí's lo teu nom e la generació sdevenidora. Los recorts dels teus passats has posat en no res: no sols has perdut les coses de aquet món, mas has lansada a damnació eterna la tua anima, la qual après de Judes en lo infern és collocada.

15

O comtessa acusadora, de tal acte no podies pensar qual damnatge seguir se podia! Has volgut ajudar a la vergonya de la filla posant tu e ella a majors dans e inconvenients, que per causa del teu dir tota Spanya e ta generació és stada perduda. Mira ab aquest milà com la has casada. Car és stada segona Elena de Troya, que per ella fon destruhida. Quin recort se farà de la tua obra! Aquelles coses se deuen dir que fi segur aporten. No ab poca justícia la tua anima és condemnada e posada dins en lo infern ab ton marit.

(Seguirà)

REVISTA GENERAL

QUESTIONS MUSICALS

La Direcció de L'AVENÇ ha rebut fa pocs dies una carta sincerament expressiva acompanyada d'un article en el que l'autor, baix un pseudonim, copia un dialóg sentit en el Teatre Principal la nit en que la *Societat Catalana* va donar el penúltim concert. El comunicant demostra tenir coneixements musicals no comuns i un ver entusiasme per l'art. La veritat és que l'assumpto de que tracta, sense deixar de tenir interès, no avia de preocupar-lo tant. Es refereix a l'importància qu'en una grand orquestra té la direcció del mestre concertador, en quant ha d'esforçar-se en interpretar l'emoció sentida davant l'idea del compositor. Després, concretant-ho, parla del *com* executen en Nicolau i l'orquestra qu'ell dirigeix les grands obres simfoniques. Finalment, l'autor de l'escrit, qu'és un entusiasta de la *Catalana*, encoratja an en Nicolau i a la Socie-

tat perquè procuri arribar a la més grand exactitud i justesa en l'interpretació de les obres qu'ens donen.

No insertem l'article perquè, ocupant-se en qüestions de detall, no ens és util especificar la critica sobre procediments d'execució. Creiem qu'el nostro confrare no desconixerà qu'actualment han d'atraure la nostra especial atenció problemes artístics de més trascendencia, com és el combatre energicament el *baccillus* Pedrell, qu'amença empestar l'art musical a Catalunya.

Avent-li cridat l'atenció la critica d'assumptos com el que motiva el seu escrit, i sentint-se impulsat a contribuir a la creuada que L'AVENÇ ha emprès, la collaboració qu'ens brinda, i que nosaltros acceptem (com la de tots els que tinguin *bona voluntat*), serà preferible si s'empleia en qüestions musicals de més extensió i més interès general.

Barcelona. — Imprempta de L'AVENÇ: Ronda de l'Universitat, 4. — Telefono 115